

ICT-TIJD TELT

Wynand Wijnen en Jos Zuylen

Het is een open deur dat onze samenleving de afgelopen anderhalve eeuw is veranderd van een geïndustrialiseerde, gemechaniseerde, lokaal georganiseerde samenleving in een kenniseconomische, digitale, geglobaliseerde samenleving. Maar wat doen we daarmee in het onderwijs? Heeft die andere samenleving ook de school veranderd? Hanteren we andere doelen? Hanteren we andere onderwijsconcepten of een andere didactiek? Gaan we beter om met leerstijlen dan vroeger? Zijn we beter dan vroeger in staat om in te spelen op niveau- en interesseverschillen tussen leerlingen? Gebruiken we ander leermateriaal dan vroeger? Wordt op school geleerd voor de toets of voor het leven?

In februari wijdden we ons artikel in deze rubriek aan de beschrijving van een viertal onderwijsportretten, getypeerd van A t/m D. We laten die portretten hier nog een keer terugkomen en geven daarna aan in welke mate de portretten naar onze inschatting in het voortgezet onderwijs voorkomen. Die inschatting is belangrijk omdat onderwijsportretten bepalend zijn voor de mate waarin ict wordt gebruikt.

Schools leren voor kennistoetsen (A)

In dit portret zien we leerlingen die luisteren en om uitleg vragen als dat nodig is. Niet te veel vragen alstublieft, want dat kan afkeurende blikken van medeleerlingen opleveren en docenten stellen het ook niet altijd op prijs. Toetssituaties bestaan eruit dat leerlingen verworven kennis reproduceren. Docenten structureren leerstof, leggen uit en gebruiken toetsen die overwegend op kennistoetsing zijn gericht. In dit onderwijsportret is nauwelijks of geen sprake van differentiatie. Leerlingen die achterop raken moeten dat door zelfstudie (tussenuren of huiswerk) zien goed te maken. In dit onderwijsportret passen docenten die op vrijwillige basis achterblijvers in een tussenuur helpen. Leerlingen zitten bij elkaar in één klas. In het systeem wordt er vanuit gegaan dat leerlingen allemaal op hetzelfde moment met hetzelfde bezig zijn. De docent maakt in zijn aanbod nauwelijks of geen verschil tussen leerlingen. Als leerlingen bij voortduring onder de norm scoren, moeten ze in het uiterste geval doubleren.

In dit onderwijsportret kunnen docenten en leerlingen niet zoveel met de computer. Eigenlijk, zo zou je kunnen stellen, verstoort computergebruik het concept. Docenten die geen liefhebber van de computer zijn, wijzen de computer weliswaar niet af, maar om nu te zeggen dat er draagvlak is voor geavanceerd gebruik ... Docenten in dit concept omarmen wel het Digibord. Het vergemakkelijkt namelijk het uitleggen zonder dat het concept aangepast hoeft te worden.

Schoolse kennis gebruiken/toepassen (B)

Leerlingen luisteren, vragen en oefenen. Oefenen heeft het karakter van een recept volgen. Docenten structureren de leerstof, leggen uit en bieden leerlingen daarnaast oefensituaties aan. Daardoor neemt het aantal begripvragen in toetsituaties toe. In de toets vraagt de docent dus niet om recept X te gebruiken, maar stelt de vraag welk recept de leerling zou gebruiken in een bepaalde situatie. In dit onderwijsportret wordt er binnen de klas mondjesmaat en niet structureel gedifferentieerd, vooruitlopend op differentiatie in aansluiting/ doorstroming. In de onderbouw van scholen hoort bij dit portret de dakpanconstructie als middel om te differentiëren. In de bovenbouw verdwijnt de dakpanconstructie en gaan leerlingen zich voorbereiden op het behalen van een diploma in een bepaald profiel. Er wordt op dat moment gedifferentieerd naar interesse met het oog op de vervolgopleiding waar een leerling voor kiest.

Ook in dit onderwijsportret is er verhoudingsgewijs weinig plaats voor de computer. Het Digibord wordt net als in het vorige concept omarmd, omdat het handig is bij kennisoverdracht en er oefen- en toetsituaties mee gecreëerd kunnen worden. En een paar computers in de klas om leerlingen te laten oefenen is binnen dit concept ook nog te managen.

Vakgebonden maatschappelijke relevantie (C)

Leerlingen krijgen met een schoolvak als kader een maatschappelijk relevant probleem aangeboden. De opgedane kennis van een vak leren ze gebruiken bij de oplossing van het probleem. Bovenop het leren kennen en gebruiken van recepten, gaat het er nu om dat ze binnen de orde van een schoolvak zelf recepten bedenken. Docenten lokken het nadenken van de leerlingen uit door relevante problemen en thema's aan te bieden en door vragen te stellen. Bij toetsing gaat het niet in eerste instantie om de oplossing, maar om de manier waarop de oplossing tot stand is gekomen. In dit

onderwijsportret zijn de lokaaldeuren en de schooldeuren open en is maatschappelijke relevantie in alle leerjaren een vakgebonden leerstofcriterium.

In dit onderwijsportret is er voor leerlingen ruimte om op verschillende manieren leerdoelen te realiseren. Anders gezegd: differentiatie is een onderdeel van dit concept. De regie voor het leren is in dit concept meer dan in de concepten A en B, uitbesteed aan de leerlingen. Die kunnen de regierol individueel of in groepjes oppakken. In dit concept zijn docenten en leerlingen blij met de computer. Op internet vind je kennis en informatie over de aanpak en oplossing van problemen. Daarnaast is de computer een krachtig middel bij administreren en organiseren van leer- en onderwijswerk en ondersteunen de sociale media het netwerken/samenwerken.

Vakoverstijgende maatschappelijke relevantie (D)

Vakleraren, studiebegeleiders en leerlingen werken vakoverstijgend samen aan het oplossen van maatschappelijk relevante problemen. De kwaliteit van oplossingen, de manier waarop er aan gewerkt is en de mate waarin geleerd is, staat centraal in de toets situatie. Bij de toets worden veel vragen gesteld die betrekking hebben op de kwaliteit van vakoverstijgend denken. Vakkenstructuren worden losgelaten, weliswaar met behoud van de jaarlagenstructuur. Er wordt gewerkt in leergebieden en met vakoverstijgende projecten.

Het zal duidelijk zijn dat in dit concept alle docenten en alle leerlingen niet zonder de computer kunnen. De diversiteit in de activiteiten van leerlingen, docenten en studiebegeleiders en het plaats- en tijdonafhankelijk werken, kan niet gemanaged worden zonder deskundig ict-gebruik.

Conclusie

Naar onze inschatting werken nagenoeg alle scholen voor voortgezet onderwijs met onderwijsconcept A, B of een mengvorm van A en B. De onderwijsconcepten C en D komen nauwelijks of niet voor. Als onze conclusie juist is, dan is daarmee op z'n minst voor een deel verklaard waarom ict zo moeilijk landt in het voortgezet onderwijs. De samenleving heeft de computer omarmd omdat de mensen in de samenleving diversiteit moeten managen. In het voortgezet onderwijs staan wij diversiteit nog steeds maar mondjesmaat toe, met als gevolg dat het ict-gebruik achterblijft bij het ict-gebruik in de samenleving. Er is geen noodzaak om ict te omarmen. Sterker nog, zonder verandering van concept, zijn de kosten voor docenten groter dan de baten. Het wordt tijd dat we ict-tijd gaan tellen. Door ict te gebruiken bij het onderwijzen en het leren ontstaat er meer maatwerk in het leren van leerlingen. Dat komt talentontwikkeling ten goede en biedt leerlingen de mogelijkheid niet alleen te leren voor de toets, maar ook voor het leven. Het niet stelselmatig invoeren van ict in het voortgezet onderwijs gaat ten koste van het ontwikkelen van talenten. Talenten die we in onze kennismaatschappij hard nodig hebben.